

Japanin eläkejärjestelmä (2012)

Yleistä

Lakisääteinen eläketurva koostuu Japanissa kansaneläkejärjestelmästä ja palkansaajien työeläkejärjestelmästä. Valtion ja paikallishallinnon työntekijöillä sekä yksityiskoulujen opettajilla on omat korvaavat työeläkejärjestelmät, jotka vastaavat pääosin lakisääteistä työeläkejärjestelmää. Yksityiset työnantajat voivat myös irrottautua lakisääteisestä työeläkejärjestelmästä (engl. "contract out") järjestämällä työntekijöiden eläketurvan palkansaajien eläkekassoissa. Työnantajakohtaiset lisäeläkejärjestelmät ovat kohtalaisen yleisiä, joskin niissä vakuutettujen määrä on laskenut vuosina 2001–2010 yli 20 miljoonasta noin 15 miljoonaan vakuutettuun.

Lakisääteisissä eläkejärjestelmissä vakuutettuja (aktiivihenkilöitä) oli vuoden 2009 maaliskuussa yhteensä 69,4 miljoonaa henkilöä. Järjestelmät kattoivat tällöin noin 80 prosenttia maan 20–69 vuotiaista henkilöistä. Yksityisen sektorin sekä julkisen sektorin työeläkejärjestelmissä vakuutettuja oli noin 39 miljoonaa henkilöä, eli n. 58,5 prosenttia koko työvoimasta. Yksityisellä sektorilla vakuutettuja oli n. 34,4 miljoonaa ja julkisella sektorilla n. 4,5 miljoonaa.

Kaikki Japanissa asuvat henkilöt jaetaan sosiaalivakuutuksessa kolmeen eri luokkaan työ- ja perhestatuksen mukaisesti. Ensimmäiseen luokkaan kuuluvat kaikki 20–59 -vuotiaat henkilöt, jotka eivät ole täysiaikaisessa palkka- tai virkasuhteessa, eli mm. yrittäjät, kalastajat, maanviljelijät, opiskelijat ja osa-aikatyötä tekevät. Toisen luokan muodostavat kokoaikatyössä olevat yksityisen ja julkisen sektorin palkansaajat. Luokka kolme koostuu luokkiin yksi ja kaksi kuuluvien vakuutettujen elättämistä aviopuolisoista.

Luokkiin yksi ja kolme kuuluvat henkilöt ovat vakuutettuja ainoastaan kansaneläkejärjestelmässä. Luokkaan kaksi kuuluvat henkilöt ovat vakuutettuja sekä työ- että kansaneläkejärjestelmässä.

Yksityisen sektorin työeläkejärjestelmään kuuluminen on pakollista kaikille palkansaajille, jotka työskentelevät yli 5 henkeä työllistävässä yrityksessä. Yrittäjät kuuluvat pakollisesti ainoastaan kansaneläkejärjestelmään. He voivat kuulua myös omaan, vapaaehtoiseen lisäeläkejärjestelmäänsä.

Eläkejärjestelmän sopeuttaminen väestön ikääntymiseen

Japanin väestö ikääntyy ja vähenee matalan syntyvyyden sekä eliniän kasvun johdosta. Jo tällä hetkellä Japanin väestö on maailman ikääntynein vanhusväestön (65+) osuuden ollessa noin 23 % väestöstä. Myös elinajanodotteet ovat maailman korkeinta luokkaa: vastasyntyneen tytön elinajanodote on 86 vuotta ja pojan 80 vuotta.

Eläkejärjestelmää on pyritty sopeuttamaan väestörakenteen muutoksiin useilla eri eläkeuudistuksilla jo 90-luvulta lähtien. Vuonna 1994 sovittiin kansaneläkeiän nostamisesta 60:stä 65 vuoteen asteittain vuoteen 2013 mennessä. Vuonna 2000 sovittiin myös työeläkejärjestelmän eläkeiän nostamisesta 65 vuoteen asteittain v.2025–2030 mennessä. Viimeinen suurempi muutos tehtiin vuonna 2004, kun eläkkeiden indeksitarkistuksia muutettiin ottamaan huomioon eläkejärjestelmän kestävyys ja lisäksi päätettiin eläkemaksutasolle asetettavasta katosta. Vuonna 2011 työministeriö ehdotti työeläkeiän nostamisesta 68 vuoteen ja edelleen 70 vuoteen. Nämä muutokset eivät ole kuitenkaan vielä lainvoimaisia.

Japanin väestön ja eläkejärjestelmän tunnuslukuja v. 2010

Kokonaisväestö	128,0 milj.
Työvoima	66,0 milj.
15–64 -vuotiaat	80,7 milj.
65+	29,3 milj. (23 % koko väestöstä)
alle 15	16,8 milj. (13 % koko väestöstä)
55–64 -vuotiaiden työllisyysaste	68,7 % (miehet: 83,9 %, naiset: 53,9 %)
65 + työllisyysaste	19,9 % (miehet: 28,8 %, naiset: 13,3 %)
elinajanodote (v. 2009): vastasyntyneet	miehet: 80,0 v. naiset: 86,5 v.
65-vuotiaat	miehet: 18,9 v. naiset: 24,0 v.
Efektiivinen eläkeikä* (v.2004–2009)	miehet: 69,7 v. naiset: 67,3 v.
Kansaneläkkeen keskimääräinen vanhuuseläke	53 900 jeniä/kk (n.500 e/kk)
Työeläkkeen keskim. vanhuuseläke (sis. kansaneläke)	155 345 jeniä/kk (n.1 438 e/kk)

Lähteet: Japanin tilastoviranomainen SBJ, OECD, NIPSSR

*OECD:n määrittämisen mukainen ikääntyneiden työvoimasta poistumisikä

Kansaneläkejärjestelmä ”kokumin-nenkin”

Kansaneläkejärjestelmä kattaa kaikki 20–59 -vuotiaat Japanissa asuvat henkilöt sekä alle 65-vuotiaat palkansaajat. Vapaaehtoisesti järjestelmään voi kuulua:

- 60–64 -vuotiaat, joilla ei ole vaadittavaa vähimmäisvakuutusaikaa tai täyteen eläkkeeseen oikeuttavaa vakuutusaikaa
- ulkomailla asuvat 20–64 -vuotiaat Japanin kansalaiset
- ennen 1.4.1965 syntyneet 65–69 -vuotiaat, joilla ei vaadittavaa vähimmäisvakuutusaikaa

Kansaneläke-etuudet ovat vakuutuskausista riippuvaisia vanhuus-, työkyvyttömyys-, tai perhe-eläkkeitä. Etuudet maksetaan pääsääntöisesti kahden kuukauden välein.

Vanhuuseläke

Vanhuuseläkeoikeus muodostuu vakuutusajan ja iän perusteella. Vanhuuseläkkeeseen on oikeus, jos vakuutetulla on vakuutuskausia vähintään 25 vuotta. Miehillä vanhuuseläkeikä on 64 vuotta (65 vuotta vuodesta 2013 lähtien) ja naisilla 63 vuotta (65 vuotta vuodesta 2018 lähtien).

Vanhuuseläkkeen määrä lasketaan eläkemaksujen suorittamiskuukausien sekä osamaksukuukausien perusteella. Täyttä eläkemaksua ei tarvitse maksaa, jos vakuutetun ja hänen perheensä yhteenlasketut tulot ovat matalat. Täyden kansaneläkkeen (788 900 jeniä/v, eli noin 616 euroa/kk) saa, jos on maksanut täydet eläkemaksut 40 vuoden (480 kk) ajalta. Osamaksukuukausia voi täydentää 10 vuoden sisällä maksuista. Vanhuuseläke ei ole tulovähenteinen eikä eläkkeen saadakseen ole lopetettava työskenntelyä. Vanhuuseläke lasketaan alla olevan kaavan mukaan.

$$\text{JPY } 788\,900 \times ((1) + (2) + (3) + (4) + (5)) / 480$$

(1) = täyden maksun kuukausien lkm.

(2) = $7/8$ x kuukausien lkm. joilta maksettu $3/4$ täydestä maksusta

(3) = $3/4$ x kuukausien lkm. joilta maksettu $1/2$ täydestä maksusta

(4) = $5/8$ x kuukausien lkm. joilta on maksettu $1/4$ täydestä maksusta

(5) = $1/2$ x maksuttomien kuukausien lkm

Työkyvyttömyyseläkkeen- ja toimeentulotuensaajat sekä pitkäaikaishoidossa olevat on vapautettu eläkemaksusta ja heidän eläkkeensä karttuu kuten kohdassa (5) yllä.

Lykkäyskorotus ja varhennusvähennys

Vanhuuseläke voidaan varhentaa tai lykätä 60–70 ikävuoden välillä. Varhennusvähennys on 60–64 vuotiailla 0,5 % varhennettua kuukautta kohden. Täysi varhennusvähennys on 60-vuotiaalle 30 %. Lykkäyskorotusta maksetaan 0,7 % kuukaudessa 65 vuoden täyttämiskuukauden jälkeen. Maksimi lykkäyskorotus on näin ollen 70-vuotiaalle 42 %.

Kertakorvaus ja lisäosa

Ulkomaalaisille henkilöille vanhuuseläke voidaan maksaa kertakorvauksena, jos vakuutetulla ei ole tarpeeksi vakuutuskausia normaaliin vanhuuseläkkeeseen. Eläkettä on tällöin haettava kahden vuoden kuluessa Japanista poismuutosta. Kertakorvaus riippuu vakuutuskuukausien määrästä mutta vähimmäisvaatimus on 6 kuukauden (1. sosiaalivakuutusluokan) vakuutusaika. Tällöin kertakorvauksen määrä on 45 060 jeniä. Maksimikorvaus on 270 360 jeniä, jonka saa vähintään 36 vakuutuskuukaudella.

Vanhuuseläkkeeseen on mahdollista saada myös lisäosa, jonka vuosimäärä on 200 jeniä x lisävakuutuksen maksukuukausien lukumäärä. Lisävakuutusmaksu on 400 jeniä kuukaudessa. Lisäosa on vapaaehtoinen etuus.

Työkyvyttömyyseläke

Työkyvyttömyyseläkkeeseen on oikeus vakuutetulla, joka on pysyvästi työkyvytön ja työkyvyttömyysaste on luokiteltu 1. tai 2. asteen työkyvyttömyydeksi. Eläkkeen myöntäminen edellyttää lisäksi, että vakuutettu on maksanut vakuutusmaksuja vähintään $2/3$ ajasta ikävuoden 20 ja työkyvyttömäksi tulon välillä. Alle 20-vuotiaana työkyvyttömäksi arvioitu on oikeutettu työkyvyttömyyseläkkeeseen 20-vuotiaana.

- 1.aste: henkilö vaatii avustajan jokapäiväisiin toimiin. Tapauksia ovat esimerkiksi näkökyvyn lähes täydellinen menetys, molempien käsien ja sormien menetys, molempien jalkojen menetys, ym.
- 2. aste: henkilöllä on vaikeaa selviytyä arkielämästä ilman avustajaa eikä henkilö kykene työntekoon. Tapauksia ovat esimerkiksi näkökyvyn merkittävä heikentyminen, toisen käden sormien menetys, toisen jalan menetys, ym.

Työkyvyttömyyseläkkeen määrä riippuu työkyvyttömyyden asteesta. Eläkkeeseen maksetaan lisäksi myös huollettavista lapsista. Lapsesta maksettava lisä lakkautetaan viimeinen päivä maaliskuuta sen jälkeen, kun lapsi on täyttänyt 18 vuotta (tai 20 vuotta, jos lapsi on työkyvytön). Alla olevat määrät ovat voimassa maaliskuuhun 2012 saakka (FY 2011).

- 1.aste: 986 100 jeniä /vuosi (760 e/kk)
- 2.aste: 788 900 jeniä /vuosi (609 e/kk)
- lapsilisa: 1. ja 2. lapsi 227 000 jeniä/lapsi/vuosi (175 e/kk)

- lapsillisä: 3. ja seuraavat lapset: 75 600 jeniä/lapsi/vuosi (58 e/kk)

Perhe-eläke

Perhe-eläke voidaan myöntää edunjättäjän lapsille sekä naisleskelle, jolla on huollettavanaan edunjättäjän lapsia (alle 18-vuotias tai alle 20-vuotias ja työkyvytön). Lisäksi leskeneläkettä voidaan maksaa tiettyjen ehtojen täyttyessä myös lapsettomalle naisleskelle.

Leskelle, jolla on lapsia eläkkeen myöntäminen edellyttää, että jokin seuraavista ehdoista täyttyy edunjättäjän kohdalla hänen kuollessaan:

- oli vanhuuseläkkeellä
- oli vakuutettu tai Japanissa asuva 60–64 –vuotias henkilö, joka oli maksanut vakuutusmaksuja vähintään 2/3 ajasta 20 ikävuoden ja kuoleman välillä
- alle 65-vuotias, joka oli maksanut vakuutusmaksuja vähintään yhden vuoden ajan kaksi kuukautta ennen kuolemaa

Lapsettoman avioparin naisleskelle voidaan myöntää leskeneläke, jos seuraavat ehdot täyttyvät:

- leski oli edunjättäjän kuollessa 60–64 –vuotias
- edunjättäjä ei saanut vanhuuseläkettä kuolinhetkellä
- edunjättäjä oli ollut vähintään 25 vuotta 1. vakuutusluokan vakuutettuna kuolinhetkellään
- leski oli taloudellisesti riippuvainen edunjättäjästä
- avioliitto oli kestänyt vähintään 10 vuotta edunjättäjän kuolinhetkellä

Leskeneläkkeiden lisäksi kansaneläkejärjestelmästä maksetaan kertakorvauksena kuolinkorvaus edunjättäjän kanssa samassa taloudessa asuneelle perheenjäsenelle, jos edunjättäjä oli maksanut vakuutusmaksuja vähintään 36 kk, eikä edunsaaja saa muuta kansaneläkkeen perhe-eläke-etuutta.

Perhe-eläkkeen määrät ja perheen koko (jeninä/vuosi)*

	ei lapsia	1 lapsi	2 lasta	3 lasta	4 lasta tai enemmän
Leskeneläke	-	1 015 900 (784 e/kk)	1 242 900 (959 e/kk)	1 318 500 (1 017 e/kk)	1 318 500 + 75 600 / 4. ja seuraavat lapset
Lapsettoman avioparin leskeneläke	0,75 x edj. vanhuuseläke- oikeus	-	-	-	-
Kuolinkorvaus	120 000 – 320 000 (1 111-2 963 e)				
Lapseneläke	-	788 900 (609 e/kk)	507 950 / lapsi (392 e/kk)	363 833 / lapsi (281 e/kk)	edelliset + 75 600 / 4. lapsi ja seuraavat. Summa jaetaan tasan kaikkien lasten kesken

*1 € = 107,99 JPY

Palkansaajien työeläkejärjestelmä ”kousei-nenkin”

Japanissa lakisääteinen työeläketurva on jaettu yksityisen sektorin palkansaajien yleiseen järjestelmään sekä julkisen sektorin työntekijöiden järjestelmiin (engl. Mutual Aid Association). Järjestelmät ovat pakollisia lähes kaikille alle 70-vuotiaille toiseen sosiaalivakuutusluokkaan (palkansaajat) kuuluville henkilöille. Käytännössä palkansaajien työeläkejärjestelmä kattaa reilut 50 prosenttia työvoimasta, koska osa-aikatyöntekijät sekä yrittäjät eivät ole vakuutettuja. Tässä kuvauksessa keskitytään yksityisen sektorin eläkejärjestelmään, koska julkisen sektorin järjestelmät muistuttavat hyvin läheisesti yksityisen sektorin järjestelmää.

Yksityisen sektorin palkansaajien työeläke koostuu kolmesta osasta; tasasuuruudesta peruseläkkeestä, ansiosidonnaisesta osasta sekä huoltajalisästä. Järjestelmästä maksetaan vanhuus- ja työkyvyttömyyseläkkeitä sekä perhe-eläkkeitä. Työeläke maksetaan kansaneläkkeen päälle, eikä kansaneläke ole työeläkevähenteinen. Työeläke maksetaan pääsääntöisesti kerran kahdessa kuukaudessa.

Suuret työnantajat voivat halutessaan irrottautua palkansaajien eläkejärjestelmästä järjestämällä vanhuuseläkkeen ansiosidonnaisen osan palkansaajien eläkerahastojärjestelmän (engl. Employees’ Pension Fund) kautta. Eläkerahasto voi olla työnantajakohtainen tai usean samalla teollisuuden alalla toimivan yrityksen yhteinen. Maksettavien eläkkeiden täytyy tällöin olla vähintään 10 prosenttia korkeampia kuin lakisääteisessä järjestelmässä.

Vanhuuseläke

Eläkkeen myöntäminen edellyttää, että vakuutusaikaa missä tahansa vakuutusluokassa on vähintään 25 vuotta, josta työeläkejärjestelmän vakuutusaikaa on vähintään 1 vuosi. Perusosaa voidaan vielä vuonna 2012 maksaa 64-vuotiaille miehille ja 63-vuotiaille naisille. Perusosan myöntäminen lakkaa vuonna 2013 miehillä ja naisilla vuonna 2018, jolloin perusosan korvaa kansaneläke. Ennen 1.4.1949 syntyneet miehet ja ennen 1.4.1954 syntyneet naiset voivat kuitenkin halutessaan saada joko osan perusosasta tai koko perusosan jo 60-vuotiaana

Vuonna 2012 eläkkeen ansiosidonnainen osa voidaan maksaa 60 vuotta täyttäneille. Ansiosidonnaisen osan myöntämiseksi nousee myös asteittain 65 vuoteen vuodesta 2013 lähtien alla olevan taulukon mukaisesti.

Ansiosidonnaisen osan eläkeikä

vuodet	miehet	naiset
2013–2015	61	60
2016–2018	62	61
2019–2021	63	62
2022–2024	64	63
2025–2027	65	64
2028–2030	65	65

Huoltajalisään on oikeutettu perusosan eläkeiän saavuttanut, jolla on vakuutuskausia työeläkejärjestelmässä vähintään 20 vuotta tai 15 vuotta 40 ikävuoden jälkeen (naisilla 35 ikävuotta) ja jolla on elätettävänä alle 65-vuotias puoliso ja/tai lapsia.

Vanhuuseläkkeen määräytyminen

60–64 –vuotiaille eläke lasketaan seuraavalla kaavalla:

perusosa + ansiosidonnainen osa + huoltajalisä

Vuonna 2013 työeläkkeestä poistuu perusosa, joka korvataan kansaneläkkeellä. Vanhuuseläke muodostuu tällöin kaavasta:

kansaneläke + ansiosidonnainen osa + huoltajalisä

- *Perusosa* (vuositasolla) määräytyy iän perusteella laskettavan perusmäärän, vakuutuskuukausien ja hintaindeksin mukaan ja lasketaan seuraavasti:

$1\ 676 \sim 3\ 143$ jeniä x vakuutuskuukaudet x hintaindeksi
(maksimi vakuutuskaudet 480 kk)

- *Ansiosidonnainen osa* (vuositasolla) muodostuu kaavasta:

keskimääräinen kuukausipalkka x 0,5481 % x vakuutuskuukaudet

- *Huoltajalisä* on tasamääräinen etuus:

puolisolisä: 227 000 jeniä/vuosi (175 e/kk) I

lapsilisä: 227 000 jeniä/lapsi ensimmäisestä ja toisesta lapsesta, 75 600 jeniä (58 e/kk)
seuraavista lapsista

65-vuotiaiden tai vanhempien eläke muodostuu muuten samoin kuin yllä mutta perusosan ja kansaneläkkeen mahdollinen erotus hyvitetään.

Eläkkeenlaskennassa käytettävät tulot

Eläkkeen laskennassa käytettävillä tuloilla (ml. bonukset 2003 lähtien) on ala- ja ylärajat, jotka ovat johdettu minimipalkasta ja n. 1,5 x keskipalkasta (n. 98 000 – 620 000 jeniä/kk). Jos 60–64 vuotiaan eläkkeensaajan työ- sekä ansiotulot ylittävät 280 000 jeniä/kk, eläkettä vähennetään tai sen maksu jäädytetään. 65–69 -vuotiaiden tuloaraja on 460 000 jeniä/kk.

Eläkkeen karttuminen lastenhoitoajalta

Lastenhoidon ajalta vakuutetulta ei peritä vakuutusmaksuja (nuorimman) lapsen 3-vuotispäivään asti, mutta eläkettä karttuu lastenhoitoa edeltävän palkan mukaan. Vakuutusmaksuja ei tällöin peritä myöskään työnantajalta. Kun lapsi on 1-3 -vuotias, vanhemmalla on oikeus lyhentää työaikaansa. Vakuutusmaksut peritään tällöin maksettavan palkan mukaan, mutta eläkettä karttuu kokoaikatyöstä maksettavan palkan mukaan.

Eläketurva avioeron yhteydessä

Avioliiton aikana karttuneet eläkeoikeudet on mahdollista jakaa puolisoiden kesken avioerossa. Jakaminen koskee ainoastaan työeläkkeen ansiosidonnaista osaa. Puolisolla, joka ei ole ollut ansiotyössä, on oikeus vaatia eläkeoikeuden jakamista ja saada tällöin 50 % työssäkäyneen puolison eläkeoikeudesta. Puolisot voivat keskenään sopia myös pienemmästä osuudesta.

Eläkeoikeus voidaan jakaa myös silloin, kun molemmat ovat olleet ansiotyössä. Puolisot voivat tällöin itse päättää, miten eläkeoikeus jaetaan. Jos puolisot eivät pysty itse päättämään jaosta, heillä on mahdollisuus hakea asialle oikeuden päätös.

Työkyvyttömyyseläke

Työkyvyttömyyseläkkeen myöntämisperusteet ovat muuten samat kuin kansaneläkejärjestelmästä myönnettävän työkyvyttömyyseläkkeen kohdalla, paitsi että työeläkejärjestelmästä työkyvyttömyyseläke voidaan myöntää myös lievemmän asteisen työkyvyttömyyden perusteella (3. aste).

Työkyvyttömyyseläke määräytyy vanhuuseläkkeen määräytymisperusteiden mukaan, kuitenkin niin, että vakuutusajaksi lasketaan aina vähintään 25 vuotta. Maksettavat etuudet vaihtelevat työkyvyttömyysasteen mukaan. Jos kyseessä on lieväasteinen työkyvyttömyys, eikä muita etuuksia makseta, voidaan työkyvyttömälle maksaa kertakorvaus.

- 1. asteen työkyvyttömyyseläke: 1,25 x ansiosidonnainen työeläke + kansaneläkkeen tk-eläke + mahd. huoltajalisä
- 2. asteen työkyvyttömyyseläke: ansiosidonnainen työeläke + kansaneläkkeen tk-eläke + mahdollinen huoltajalisä
- 3. asteen työkyvyttömyyseläke: ansiosidonnainen työeläke (vähintään 591 700 jeniä/v eli 457 e/kk)
- kertakorvaus: 2 x ansiosidonnainen työeläke (vähintään 1 153 800 jeniä)

Perhe-eläke

Työeläkkeen perhe-eläkettä maksetaan laajemmalle joukolle kuin kansaneläkkeen perhe-eläkettä. Perhe-eläkettä voidaan maksaa ensisijaisuusjärjestyksessä naisleskelle, edunjättäjän lapsille, miesleskelle, vanhemmille, lastenlapsille tai isovanhemmille, jotka olivat edunjättäjästä taloudellisesti riippuvaisia.

Etuuden saamiseksi lasten ja lastenlasten tulee olla alle 18-vuotiaita (ikäraja 20 vuotta, mikäli lapsi on työkyvytön) ja mieslesken, vanhempien ja iso-vanhempien vähintään 55-vuotiaita. Eläkkeen myöntämiseksi edellytetään, että edunjättäjä kuului kuollessaan vakuutuksen piiriin tai että hän oli vanhuus- tai työkyvyttömyyseläkkeellä. Alle 30-vuotiaalle lapsettomalle leskelle eläke maksetaan enintään viisi vuotta.

Perhe-eläke määräytyy edunjättäjän työeläkevakuutusajan perusteella. Vakuutusajaksi lasketaan kuitenkin aina vähintään 25 vuotta. Eläkkeen määrään vaikuttaa myös lesken ikä edunjättäjän kuolinhetkellä.

- Naisleski, jolla on huollettavanaan edunjättäjän lapsi tai lapsia tai 40–65 -vuotias (nais) leski, jonka lapset eivät enää alaikäisiä: 75 prosenttia edunjättäjän ansiosidonnaisesta vanhuuseläkkeestä sekä kansaneläkejärjestelmän perhe-eläke.

- Muiden edunsaajien eläke: 75 prosenttia edunjättäjän ansiosidonnaisesta eläkkeestä
- 65 vuotta täyttäneiden ja omaa työeläkettä saavien eläke sovitetaan yhteen siten, että verrataan keskenään lesken omaa työeläkettä, pelkkää leskeneläkettä tai lesken oman eläkkeen ja edunjättäjän eläkkeen keskiarvoa. Näistä vaihtoehdoista maksetaan leskelle korkein vaihtoehto.

Rahoitus

Lakisääteinen eläkejärjestelmä on osittain rahastoiva. Eläkkeet rahoitetaan vakuutusmaksuilla, valtion varoin sekä rahaston tuotoilla. Valtio maksaa lisäksi koko lakisääteisen järjestelmän hallintokulut sekä 50 prosenttia kansaneläkejärjestelmän etuuksista.

Vuoden 2004 eläkeuudistuksessa etuuksien indeksointimenetelmää muutettiin sekä sovittiin maksujen tasaisesta nostamisesta vuoteen 2017 saakka, jonka jälkeen maksutaso on tarkoitus pitää vakiona. Lakisääteisen eläkejärjestelmän rahaston (engl. *Government Pension Reserve Fund*) sijoitustuottoja käytetään eläkemenojen kattamiseen. Rahasto on maailman suurin eläkerahasto ja sen sijoitusten arvo oli vuoden 2011 lopussa noin 109 biljoonaa jeniä (n.1 000 mrd. euroa).

Kansaneläkkeet

Kansaneläkkeiden rahoittamiseksi vakuutetuilta peritään tasasuuruista maksua. Vuoden 2012 maaliskuun loppuun maksu on 15 020 jeniä/kk (noin 139 e). Maksu tulee nousemaan 280 jeniä /vuosi vuoteen 2017 asti, jolloin se on 16 900 jeniä kuukaudessa.

Palkansaajien elättämien avio-puolisoiden ei tarvitse maksaa kansaneläkevakuutusmaksua, vaan heidän vakuutusmaksunsa sisältyy puolison maksamiin maksuihin. Tiettyjen ryhmien on mahdollista saada vähennys maksuihin joko kokonaan tai osittain:

- työkyvyttömyyseläkkeensaajat
- toimeentulotuensaajat
- niiden, joiden kotitalouden tulot edeltävänä vuonna ovat olleet matalat

Opiskelijoiden sekä alle 30-vuotiaiden pienituloisten työntekijöiden on mahdollista lykätä maksujen maksamista enimmillään kymmenen vuotta.

Työeläkkeet

Työeläkkeiden rahoittamiseen osallistuvat sekä työnantajat että työntekijät, jotka maksavat vakuutusmaksun puoliksi. Työeläkevakuutusmaksuun sisältyy kansaneläkevakuutusmaksu. Vuonna 2012 kokonaismaksu on 16,058 prosenttia 98 000 ja 620 000 (900–5 740 e) jenin välisistä kuukausituloista. Tuloihin lasketaan myös työntekijöille maksettavat vuotuiset bonukset 1,5 miljoonaan jeniin (noin 13 900 euroa) asti.

Kuukausitulot, josta työntekijän vakuutusmaksu peritään, perustuvat keskimääräisiin ansioihin kolmen kuukauden ajalta (tavallisesti huhti-, touko- ja kesäkuu). Palkat on jaettu 30 luokkaan ansiotason mukaan, ja kullekin luokalle on määrätty vakuutusmaksun pohjana oleva kuukausipalkka. Esimerkiksi jos työntekijän keskimääräiset kuukausitulot asettuvat välille 370 000 - 395 000 jeniä on vakuutusmaksun perusteena oleva keskimääräinen kuukausipalkka 380 000 jeniä.

Työeläkevakuutusmaksu nousee 0,354 prosenttiyksikköä vuodessa vuoteen 2017 asti, jolloin maksu tulee olemaan 18,3 % ansioista. Jos työnantaja irrottautuu lakisääteisestä järjestelmästä ja järjestää työntekijöiden eläketurvan palkansaajien eläkerahastossa, ovat maksut 2,4–5,0 prosenttiyksikköä matalammat kuin lakisääteiset eläkevakuutusmaksut.

Indeksiturva

Maksussa olevia eläkkeitä tarkistetaan vuosittain huhtikuussa ns. makrotaloudellisella indeksillä, jota käytetään sekä kansaneläke- että työeläke-etuuksien tarkistamiseen. Vuonna 2004 käyttöön otettu indeksi sisältää tasapainottavan mekanismin (korjauskerroin), joka sopeuttaa etuustason työvoiman määrässä ja elinajanodotteessa tapahtuneisiin muutoksiin. Tarkoituksena on turvata järjestelmän rahoituksellinen tasapaino väestön ikääntyessä ja vähetessä sekä eliniän yhä kasvaessa.

Indeksi lasketaan seuraavalla kaavalla:

makrotaloudellinen indeksi = (1 + kuluttajahintojen kehitys) - (korjauskerroin)

korjauskerroin = vakuutettujen lkm väheneminen (%) + 65-vuotiaiden vuosittainen elinajanodotteen kasvu (%)

Elinajan kasvuksi 65-vuoden iässä on määritelty kiinteä 0,3 % /vuosi ajalle 2000–2025. Arvio perustuu väestöennusteiden keskimääräiseen vuosittaiseen elinajan kasvuun. Vakuutettujen määrän on laskettu vähenevän keskimäärin 0,6 % /vuosi vuosina 2000–2025. Jos kuluttajahintojen kasvu on pienempi kuin korjauskerroin, eläkkeet pysyvät edellisvuoden tasolla. Kuluttajahintaindeksin muutoksen ollessa negatiivinen, korjauskerrointa ei käytetä mutta eläkkeiden tasoa lasketaan.

Eläkepalkka tarkistetaan myöntämivuoden tasoon ottamalla makrotaloudellisen indeksin lisäksi myös talouden keskimääräinen palkkakehitys huomioon.

Makrotaloudellisen indeksin myötä eläkkeiden korvaustaso tulee laskemaan nykyiseltä tasolta kunnes rahoituksellinen tasapaino on saavutettu. Jotta etuuksien taso ei laske liian matalaksi, korvaustasolle on asetettu 50 prosentin vähimmäistaso. Tämä taso kuvaa pariskunnan yhteenlaskettuja lakisääteisiä eläkkeitä 40 vuoden vakuutusajalla suhteessa toisen puolison ennen eläkkeellesiirtymistä saamaan palkkaan.

Hallinto

Eläketurva kuuluu sosiaali-, työ- ja terveystieteiden ministeriön (<http://www.mhlw.go.jp>) hallinnonalaan. Ministeriö vastaa eläkejärjestelmän hallinnosta ja rahoituksesta. Ministeriöön kuuluva eläkevirston tehtävänä on huolehtia eläketurvalainsäädännön uudistamisesta ja kehittämisestä sekä järjestelmän valvonnasta.

Vuoden 2010 alussa lakkautetun Sosiaalivakuutusviraston (engl. Social Insurance Agency) tilalle perustettiin uusi, valtio-omisteinen yhtiö Nippon Nenkin Kiko (engl. Japan Pension Service <http://www.nenkin.go.jp>), joka vastaa lakisääteisen eläketurvan toimeenpanosta ml. vakuutusmaksujen keräys, neuvontapalvelut, rekisterien pitäminen ja etuuksien myöntäminen sekä maksaminen.

JPS:n päätoimisto sijaitsee Tokiossa ja lisäksi organisaatiossa on 9 alueellista päätoimistoa, joiden alaisuudessa toimii 312 paikallisosastoa. Yhteensä JPS:llä on noin 26 000 työntekijää. Japan Pension Serviceä valvoo sosiaali- työ ja terveystoiministeriö.

Lisäeläkkeet

Lisäeläkejärjestelmiin kuuluu Japanissa noin 15 miljoonaa työntekijää. Kattavuus on noin 40 prosenttia palkansaajista (2. sosiaalivakuutusluokka). Lisäeläkejärjestelmät voidaan pääsääntöisesti jakaa työnantajakohtaisiin lisäeläkejärjestelmiin ja palkansaajien eläkerahastojärjestelmään. Myös työsuhteen päättyessä maksettava eroraha on Japanissa ollut perinteinen ja erittäin yleinen käytäntö. OECD:n arvion mukaan Japanissa lisäeläkkeet muodostavat eläkkeensaajan tuloista noin kolmanneksen.

Japanissa noin 83 % yrityksistä tarjoaa työntekijöilleen joko lisäeläkejärjestelmiä tai erorahan tai näiden yhdistelmän. 26,8 prosentilla yrityksistä on sekä lisäeläkejärjestelmä että erorahakäytäntö, 10,7 prosentilla on pelkästään eläkejärjestelmä ja 46,4 prosentilla ainoastaan erorahakäytäntö. Rahastoivat järjestelmät ovat yleisiä suurissa yrityksissä kun taas alle 100 henkeä työllistävien yritysten lisäeläkkeet ovat usein kirjanpidollisia varauksia. Usein yrityksellä on kuitenkin sekä rahastoiva järjestelmä että kirjanpidollisiin varauksiin perustuva järjestelmä, josta maksetaan kertakorvauksia.

Palkansaajien eläkerahastojärjestelmä "kosei nenkin kikin"

1966 perustettu palkansaajien eläkerahastojärjestelmä (eng. Employees' Pension Fund) on suunniteltu mahdollistamaan lakisääteisen vanhuuseläkkeen korvaaminen paremmalla eläkkeellä järjestelmän vakuutetuille.

Vähintään 1 000 ihmistä työllistävä yritys tai saman alan yritysten muodostama ryhmä, voi erota lakisääteisen eläketurvan piiristä (engl. "contracting out") perustamalla eläkerahaston, joka korvaa osan työeläkkeen ansiosidonnaisesta osasta. Jäsenmäärävaatimuksen lisäksi edellytyksenä on, että rahasto tarjoaa vähintään 10 prosenttia korkeammat edut kuin lakisääteinen järjestelmä. Keskimääräinen maksettava etuus oli 182 000 jeniä/kk vuonna 2007 kun lakisääteisestä työeläkejärjestelmästä maksettava etuus oli 163 000 jeniä/kk. Järjestelmän tulee kattaa kaikki ne yrityksen tai useamman yrityksen työntekijät, jotka kuuluvat lakisääteisen työeläketurvan piiriin.

Palkansaajien eläkerahastojärjestelmään kuuluu useita eri rahastoja, jotka voivat itsenäisesti päättää rahoituksen suunnittelusta. Vuonna 2008 Japanissa oli 617 työntekijöiden eläkerahastoa, joihin kuului noin 4,7 miljoonaa työntekijää. Kassojen ja niissä vakuutettujen määrä on viime vuosina vähentynyt huomattavasti vuoden 1997 huippuvuodesta, jolloin kassoja oli lähes 1 900 ja vakuutettuja 12,2 miljoonaa. Monet rahastot ajautuivat taloudellisiin vaikeuksiin 1990-luvulla. Kun lainsäädäntöä muutettiin 2000-luvun alussa siten, että kassojen oli mahdollista palauttaa lakisääteisen eläkkeen ansiosidonnaista eläkkeenosaa korvaava osa takaisin työeläkejärjestelmään ja siirtää ylimenevä osa joko uuteen etuus- tai maksuperusteiseen eläkejärjestelmään, monet rahastot toimivat näin ja lakkauttivat toimintansa.

Lakisääteisen eläkkeen korvaava osa maksetaan jatkuvana eläkkeenä ja ylittävä osuus voidaan maksaa joko jatkuvana eläkkeenä tai kertakorvauksena. Eläkettä voidaan maksaa 60 ikävuodesta lähtien. Perhe-eläkettä ja työkyvyttömyyseläkettä ei voi liittää palkansaajien eläkerahastojärjestelmästä maksettaviin etuuksiin. Nämä etuudet maksetaan lakisääteisestä

työeläkejärjestelmästä.

Pääsääntöisesti palkansaajien eläkerahastojärjestelmän rahoittaa työnantaja, mutta työnantaja ja työntekijä voivat myös yhdessä vastata järjestelmän rahoituksesta. Järjestelmään kuuluvat työnantajat ja työntekijät maksavat 2,4–5,0 prosenttiyksikköä lakisääteistä järjestelmää matalampia eläkemaksuja. Työnantaja voi vähentää maksamansa vakuutusmaksut verotuksessa kokonaan ja työntekijä osittain. Jatkovana eläkkeenä maksettava etuus on veronalaista tuloa.

Maksu- ja etuusperusteiset lisäeläkejärjestelmät

Lisäeläkejärjestelmiä koskevaa lainsäädäntöä uudistettiin vuonna 2001. Tällöin tuli mahdolliseksi perustaa myös maksuperusteisia lisäeläkejärjestelmiä etuusperusteisten järjestelmien rinnalle. Myös etuusperusteisia järjestelmiä koskevaa lainsäädäntöä uusittiin. Lainsäädännön myötä monet palkansaajien eläkekassat on lakkautettu tai muutettu uuden lain mukaisiksi etuus- tai maksuperusteisiksi järjestelmiksi. Lisäksi vanhat etuusperusteiset TQPP-järjestelmät on lakkautettava vuoden 2012 maaliskuun loppuun mennessä.

Maksuperusteiset järjestelmät

Maksuperusteisia eläkejärjestelmiä on kahta tyyppiä: yrityskohtainen sekä yksilöllinen. Yrityskohtaisessa järjestelmässä vakuutettuja ovat alle 65-vuotiaat yrityksen työntekijät. Eläkemaksut ovat olleet vuoteen 2012 saakka työnantajan vastuulla, josta lähtien myös työntekijöiden maksut ovat olleet sallittuja. Työnantajan ja työntekijän maksut voivat olla yhteensä enintään 51 000 jeniä/kk. Jos yhtiöllä on myös etuusperusteinen lisäeläkejärjestelmä, maksuraja on tällöin 25 500 jeniä/kk. Vakuutusmaksut ovat verovähennyskelpoisia sekä yritykselle että työntekijälle.

Työntekijä valitsee vähintään kolmesta sijoitusvaihtoehdosta itselleen sopivimman vaihtoehdon. Vapaakirjaoikeus karttuneeseen summaan syntyy viimeistään kolmen vuoden jälkeen. Eläke voidaan maksaa aikaisintaan 60-vuotiaana ja viimeistään 70-vuotiaana joko annuiteettina (minimi 5 vuotta) tai kertakorvauksena. Eläke-etuuksia ovat vanhuuseläkkeet, työkyvyttömyyseläkkeet sekä ainoastaan kertakorvauksina maksetut kuolinkorvaukset.

Yksilölliset maksuperusteiset järjestelmät ovat tarkoitettu yrittäjille tai työntekijöille, joiden työnantajalla ei ole lisäeläkejärjestelmää. Yksilöllisissä järjestelmissä vakuutettu päättää itse vakuutusmaksujen tasosta kuitenkin niin, että eläkemaksut voivat olla työntekijällä enintään 23 000 jeniä/kk ja 68 000 jeniä/kk yrittäjällä. Järjestelmää hallinnoi National Pension Fund Association (NPFA).

Maksuperusteisissa järjestelmissä oli vakuutettuja yhteensä 3,5 miljoonaa henkilöä vuoden 2010 maaliskuun lopussa. Tästä summasta 3,4 miljoonaa oli vakuutettuja yrityskohtaisissa järjestelmissä ja 0,1 miljoonaa yksilöllisissä järjestelmissä.

Etuusperusteiset järjestelmät

Etuusperusteiset järjestelmät jaettiin vuoden 2001 uudistuksessa sopimus- ja rahastotyyppisiin järjestelmiin. Sopimusjärjestelmät muistuttavat vanhoja TQPP -järjestelmiä mutta rahastointiastevaatimuksia on nostettu ja valvontaa sekä raportointivaatimuksia tiukennettu. Rahastotyyppiset järjestelmät muistuttavat puolestaan palkansaajien eläkerahastojärjestelmiä

mutta ilman eroamismahdollisuutta lakisääteisestä järjestelmästä. Vuoden 2009 maaliskuun lopussa sopimusperusteisia järjestelmiä oli 4 397 ja rahastotyyppisiä järjestelmiä 611 kpl. Näissä vakuutettujen yhteismäärä oli n. 6,4 miljoonaa henkilöä.

Eläkettä voidaan maksaa 60 vuoden iästä lähtien. Eläke voidaan maksaa kertakorvauksena vähintään kolme vuotta työskennelleille tai jatkuvana eläkkeenä vähintään tietyn ajan työskennelleille (aikavaatimus ei saa ylittää 20 vuotta). Eläkeoikeutettu työntekijä voi tällöin valita, ottaako hän eläkkeen kertasummana vai jatkuvana eläkkeenä. Eläkemaksut maksaa pääasiassa työnantaja. Järjestelmien säännöissä voi olla sallittuna myös työntekijöiden maksut. Työnantajan maksamat vakuutusmaksut ovat verovähennyskelpoisia, työntekijän maksut eivät ole.

Myös yrittäjillä on oma, vuonna 1991 perustettu vapaaehtoinen etuusperusteinen lisäeläkejärjestelmä - National Pension Fund, jonka tarkoituksena on korvata yrittäjille lakisääteisen työeläkkeen puuttuminen eläketurvasta. Järjestelmään kuuluu noin 0,6 miljoonaa henkilöä ja se on jaettu kahteen osaan: alueellisiin rahastoihin, joihin voivat kuulua tietyn prefektuurin yrittäjät, jotka muodostavat vähintään 1 000 henkilön ryhmän sekä kansallisiin ammattikohtaisiin rahastoihin, joiden jäsenmäärän tulee olla vähintään 3 000 henkilöä. Eläke-etuuksina maksetaan vanhuuseläkkeitä sekä perhe-eläkkeitä (kertasumma). Vanhuuseläkettä voidaan maksaa 65 vuoden iästä lähtien.

Eroraha

Eroraha korvaa usein varsinaisen lisäeläketurvan tai täydentää sitä. Eroraha maksetaan kertakorvauksena erilaisissa työsuhteen päättymistilanteissa. Etuus perustuu ansioihin, työvuosien määrään ja siihen, oliko työstä lähteminen vapaaehtoista (työntekijä irtisanoutuu) vai ei (esim. eläkkeelle siirtyminen, erottaminen, kuolema, työkyvyttömyys). Jos työntekijä irtisanoutuu, etuuden maksaminen edellyttää yleensä, että työntekijä oli työnantajan palveluksessa vähintään kolme vuotta ennen irtisanoutumistaan. Jos työpaikasta lähteminen ei ole vapaaehtoista, edellyttää etuuden maksaminen yleensä että työntekijä oli ollut työnantajan palveluksessa 1-2 vuotta. Väestön ikääntymisen myötä nämä kertakorvauksena maksettavat etuudet ovat käyneet kalliiksi, ja työnantajat ovat yhä enenevässä määrin alkaneet korvata tai täydentää erorahajärjestelmiä rahastointiin perustuvilla lisäeläkejärjestelmillä.

Aiheesta muualla

- [Yhdysvaltojen sosiaalihuollon sekä ISSA:n laatima kuvaus Japanin eläkejärjestelmästä ja sosiaaliturvasta \(2010\)](#)
- [Japan Pension Service](#)
- [Japanin terveys-, työ- ja hyvinvointiministeriö](#)
- [Japanin sisäministeriön tilastotoimisto](#)